

Оксана Вашуленко,
науковий співробітник відділу початкової освіти
Інституту педагогіки НАПН України

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІНЬ СТВОРЮВАТИ ЗВ'ЯЗНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Проблема формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів, які є одними з найважливіших умінь сучасної особистості, є провідною в сучасних наукових дослідженнях.

На уроках літературного читання мовленнєвий розвиток учнів є засобом і результатом читацької діяльності на кожному уроці, незалежно від жанрових особливостей творів і теми уроку [3, с. 91]. Усі функції мовлення: комунікативна, когнітивна, емоційна, поетична, естетична – реалізуються у процесі вивчення літератури. Художній твір занурює учнів у стихію рідної мови, знайомить їх із художніми творами, вчить сприймати художнє мовлення. Дитина є учасником процесу спілкування з художнім твором, з іншими читачами, вона висловлює свої емоції, викликані під час читання художнього твору, пізнає закономірності літератури як мистецтва слова, розширює та поглиблює свої уявлення про дійсність.

На думку О. Леонтєва, комунікативно-мовленнєві вміння мають творчий характер, оскільки ситуації спілкування ніколи не повторюються повністю, і тому щоразу потрібно добирати потрібні для конкретної ситуації мовні засоби, використовуючи для цього свій мовленнєвий досвід [1]. Основою комунікативно-мовленнєвих умінь, на думку дослідників, є сукупність таких умінь: *частково мовленнєві* вміння (звуковимовні, орфоепічні, лексичні, граматичні); *загальномовленнєві* вміння (слухання і розуміння, говоріння, читання, письмо); *комунікативні* (здатність виконувати мовленнєві дії, спрямовані на розв'язання комунікативних завдань) [2].

Формування умінь створювати зв'язні висловлювання на уроках літературного читання передбачає такі напрями: – удосконалення звуковимови учнів і підвищення їхньої мовної культури; – збагачення, уточнення й активізація словникового запасу молодших школярів; – уміння вживати слова у властивому для них значенні, користуватися виражальними засобами мови залежно від ситуації і мети висловлювання; – послідовне і логічне викладання думки; – удосконалення граматичного ладу мовлення учнів; – оволодіння нормами українського літературного мовлення; – формування культури мовлення і спілкування. Зазначені напрями роботи з розвитку мовлення становлять основу для формування у молодших школярів мовленнєвої компетентності.

Етапами створення зв'язного висловлювання є *докомунікативний* та *комунікативний*. Докомунікативний етап підготовки повідомлення: мовленнєва ситуація – життєві обставини (природні або штучно створені), які викликають неусвідомлену потребу висловитися; мотивація – усвідомлення мети висловлювання; – мовленнєва інтенція (підготовчі дії): вибір адресата мовлення – мовець повинен розуміти, для кого призначене висловлювання; попереднє продумування стильового оформлення висловлювання; внутрішній план висловлювання, який визначає його зміст – учень повинен чітко уявляти, про що він розповісти і яким способом викладатиме свої думки (зробити випереджувальний синтез усього тексту); семантико-граматичне структурування висловлювання (добір слів; визначення порядку слів у висловлюванні; граматичне узгодження слів); 2) комунікативний етап: матеріалізація висловлювання, тобто кодовий перехід на акустичний (усне мовлення) код; сприйняття висловлювання співрозмовником; зворотний зв'язок.

Виходячи з цих ознак, виокремлюємо комплекс відповідних мовленнєвих умінь для навчання створювати зв'язні висловлювання: уміння інформаційно-змістовного характеру (добирати інформаційний і фактичний матеріал для майбутнього висловлювання, визначити і розкрити тему та головну думку

тексту тощо); структурно-композиційні вміння (бачити й розрізняти частини тексту, складати план, зв'язно і послідовно викладати зміст тексту); уміння використовувати різноманітні мовні засоби (вільно та правильно користуватися лексичними, граматичними й стилістичними засобами); уміння вдосконалювати текст (знаходити помилки й недоліки та усувати їх). Зазначені етапи мовленнєвої діяльності співвідносяться з основними етапами творення тексту (орієнтування, планування, реалізація, контроль).

Ефективність формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання залежить від оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, систематичного і цілеспрямованого застосування дидактичних методів, прийомів, форм і засобів, які підвищують його результативність.

Література

1. Леонтьев А. А. Психология общения / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1997. – 365 с.
2. Притулик Н. Формування умінь українського комунікативного мовлення в умовах російсько-української двомовності [Текст] / Н. Притулик // Початкова школа. – 2004. – № 6. – С. 12.
3. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах: Посіб. для вчителя. – К.: Освіта, 2007. – 334 с.